

Robert Kantor

Odpowiednie wynagrodzenie duchownych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. : analiza kan. 281 §1

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 54/3-4, 191-222

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ROBERT KANTOR
Wydział Teologiczny w Tarnowie

ODPOWIEDNIE WYNAGRODZENIE DUCHOWNYCH W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 R. ANALIZA KAN. 281 § 1

Treść: Wstęp. – I. Sobór Watykański II. –1. Sytuacja przedsoborowa. – 2. Etap przygotowawczy. – 3. Etap soborowy. – 4. Dekret *Presbyterorum Ordinis*. – II. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. – 1. Dokumenty posoborowe. – 2. Porządek kanoniczny. – 2.1. Godziwe czy odpowiednie wynagrodzenie duchownych: terminologia. – 2.2. Uzasadnienie właściwego wynagrodzenia duchownych. – 2.3. Prawo duchownych. – 2.4. Odpowiedzialność za wypełnienie prawa do wynagrodzenia duchownych. – 2.5. Utrata i ochrona prawa do wynagrodzenia duchownych. – Zakończenie.

Wstęp

Obecne normy kościelne w materii ekonomicznej przedstawiają ważne zasady stanowiące nowość w porównaniu do rozwiązań ustanowionych w Kodeksie z 1917 r. Jednym z istotnych zagadnień jest kwestia odpowiedniego wynagrodzenia duchownych, tak aby każdy odpowiednio do swojego stopnia, wypełniając w osobie Chrystusa – Głowy zadania nauczania, uświęcania i kierowania – był pasterzem Ludu Bożego¹.

Nie jest więc przypadkiem, że najważniejsze reformy strukturalne realizowane w obecnym porządku kanonicznym Kościoła skupiają się wokół zagadnień materialnego utrzymania duchownych². W Adhortacji Apostolskiej *Pastores dabo vobis* czytamy: „To prawda, że „godny jest robotnik swojej zapłaty” (por. *Lk* 10, 7) i że „Pan postanowił, ażeby z Ewangelii żyli ci, którzy głoszą Ewangelię” (*1 Kor* 9, 14), ale prawdą

¹ Por. kan. 1008 KPK.

² Wspomnieć tu można o reformie systemu beneficjalnego (kan. 1272), utworzeniu wspólnych funduszy (parafialnych - kan. 531; diecezjalnych - kan. 1274 § 1; międzydiecezjalnych - kan. 1274 §§ 3-4).

jest także, iż prawa Apostoła nie powinno się absolutnie mylić z jakąkolwiek próbą uzależnienia służby Ewangelii i Kościołowi od korzyści i zysków, które można z niej czerpać. Jedynie ubóstwo jest gwarancją, że kapłan będzie gotowy udać się tam, gdzie jego praca jest bardziej pożyteczna i pilna, także kosztem wyrzeczeń osobistych. Jest ono nieodzownym warunkiem i przesłanką uległości apostoła wobec Ducha, który sprawia, że jest gotowy „pójść”, bez obciążeń i więzów, i spełniać jedynie wolę Mistrza (por. *Lk* 9, 57-62; *Mk* 10, 17-22)³.

Temat odpowiedniego wynagrodzenia duchownych jest tematem kompleksowym, który dotyka wielu problemów: personalnych, kościelnych, społecznych i prawnych. Wynagrodzenie za pracę należy do fundamentalnych praw każdej osoby ludzkiej. Stąd duchowni, którzy poświęcają się posłudze kościelnej, zasługują na wynagrodzenie, które ma być odpowiednie do ich pozycji, odrzucając przy tym zasadę skrajnego egalitaryzmu⁴.

Obecny porządek kanoniczny wprowadził ważne zmiany kryteriów i ustanowił odpowiednie instytucje w celu właściwego uregulowania spraw związanych z należyтым wynagrodzeniem duchownych. Zmiany te dotyczą przede wszystkim legislacji partykularnej (diecezjalnej i międzydiecezjalnej), która winna zmierzać do tego, aby uzyskać równowagę w tej materii. Tak też wyjaśniał to Ojciec Święty Jan Paweł II przemawiając na Nadzwyczajnym Zebraniu Konferencji Episkopatu Włoch 26 lutego 1986 r. Zachęcił wtedy wszystkich kapłanów do postawy braterskiej, do dawania świadectwa miłości ewangelicznej, a także zwrócił uwagę, iż na całej wspólnocie ciąży obowiązek i odpo-

---

³ Posynodalna Adhortacja Apostolska *Pastores dabo vobis*, 30, w: AAS 84 (1992), ss. 657-804.

⁴ „Numerosi sono i diritto sconsiderabili fondamentali con riferimento allo svolgimento del rapporto di lavoro. Giova segnalare anzitutto, il diritto alla giusta (relazione all'attività) retribuzione, in quanto il corrispettivo dato al lavoratore non si pone solo in (relazione all'attività) prestata, sotto il profilo qualitativo e quantitativo, costituendo invece lo strumento che permette l'esistenza libera e dignitosa del lavoratore e della sua famiglia e talora ne garantisce la sopravvivenza stessa ...” G. PERONE, *Il diritto socio-economico nell'ordinamento internazionale*, w: *I diritti umani. Dottrina e prassi*, Roma 1982, ss. 365-395; Por. J. KRUKOWSKI, *Komentarz do kan. 281*, w: J. DYDUCH, W. GÓRALSKI, E. GÓRECKI, J. KRUKOWSKI, M. SITARZ, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 104; JAN PAWEŁ II, *Encyklika Laborem Exercens*, 14 września 1981, nn. 16, 19, w: AAS 73 (1981), ss. 577-642.

wiedzialność, by zapewnić świętym ministrom właściwe warunki do pracy duszpasterskiej⁵.

W niniejszym artykule zajmiemy się omówieniem norm kanonicznych, które regulują materię właściwego wynagrodzenia duchownych. Nasza analiza będzie się koncentrowała na wynagrodzeniu duchownych, którzy wykonują urząd (nie beneficjalny) powierzony przez biskupa diecezjalnego. Naszym punktem wyjścia będzie Sobór Watykański II, którego postanowienia pomogą nam lepiej zrozumieć treść kan. 281 § 1.

I. Sobór Watykański II

Sobór Watykański II stanowi główne kryterium interpretacyjne obecnego porządku kanonicznego. Wspominając o majątku kościelnym, Sobór Watykański II naucza, że Kościół posługuje się rzeczami doczesnymi w takim stopniu, w jakim wymaga tego właściwe mu posłannictwo. Posługuje się przy tym tymi środkami, które są zgodne z Ewangelią i dobrem wspólnym, uwzględniając przy tym okoliczności czasu oraz różnorodność warunków⁶.

1. Sytuacja przedsoborowa

W kościele pierwotnym zauważamy jak wiele tekstów Pisma Świętego afirmuje darmowość ministerium apostołskiego z jednej strony oraz odpowiedzialność wspólnoty chrześcijańskiej, by zara-

---

⁵ „La seconda questione della quale si appunta la nostra sollecitudine, è il sostentamento del Clero. Gli istituti previsti a tal fine dal Diritto Canonico e dagli Accordi con lo Stato Italiano si propongono di realizzare una adeguata forma di fraterna e generosa condivisione. Tutta la famiglia sacerdotale è invitata a testimoniare, con spirito profetico, la fraternità evangelica e la carità, preoccupandosi che l'abbondanza degli uni supplisca all'eventuale indigenza degli altri. (...) Ed auspico altresì che delle nuove strutture posse essere offerto ad ogni sacerdote il necessario, così che egli non debba cercare le altre attività il proprio sostentamento. La dedizione a tempo pieno al ministero è oggi particolarmente urgente. (...) Auspico che le comunità cristiane sappiano offrire la loro responsabile solidarietà e la loro fattiva collaborazione, così da consentire ai ministri sacri quelle condizioni di libertà spirituale, psicologica ed economica che son necessarie per lo svolgimento di un sereno e proficuo apostolato”. Jan Paweł II, *Przemówienie na Nadzwyczajnym Zebraniu Konferencji Episkopatu Włoch* (26 lutego 1986), w: *L'Osservatore Romano* – wersja Włoska (28 lutego 1986) s. 5.

⁶ Por. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, Gaudium et spes*, n. 76 w: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje, Poznań 1986, ss. 537-620.

dzić potrzebom materialnym Apostołów, z drugiej⁷. W późniejszych wiekach zauważamy różne systemy wynagradzania duchownych, z tą uwagą, że bazowały one zawsze na odpowiedzialności biskupów, by godnie utrzymać robotników winnicy pańskiej⁸.

Łączenie utrzymania duchownych z ich inkardynacją do diecezji lub innego kościoła partykularnego stanowiło w historii kościoła długi proces. Sobór Nicejski (325) zakazywał sytuacji, w której istnieliby duchowni bez przynależności do jakiejś diecezji. Zakaz ten został powtórzony na Soborze w Chalcedonie (451)⁹. Bezpośrednich jednak korzeni formuły przyjętej przez Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. a związanych z utrzymaniem duchownych, należy szukać w średniowieczu, a dokładniej w sformułowaniu III Soboru Laterańskiego (1179), gdzie czytamy: „Jeśli biskup wyświęciłby kogoś na diakona albo kapłana bez zapewnienia mu żadnego tytułu, z którego mógłby uzyskiwać środki niezbędne do życia zobowiązany jest zaspokajać jego potrzeby tak długo, dopóki nie przyzna mu w jakimś kościele wynagrodzenia godnego duchowej posługi i dotyczy to sytuacji, gdy ten, który otrzymał święcenia, nie posiada zabezpieczenia w postaci własnego majątku lub dziedziczenia ojcowizny”¹⁰.

Sobór Trydencki przypomina powyższą doktrynę i zabrania wyświęcania duchownych, jeśli biskup nie ma pewności co do tego, że może zapewnić im godziwe utrzymanie¹¹.

⁷ Mt 10, 9-11; Łk 10, 7; 1 Kor 9, 8-10; 1 Kor 9, 13-14; 1 Tm 5, 17-18, etc.

⁸ *Kanon Apostolski*, c. 41.

⁹ „*Propter multam perturbationem et seditionem quae fiunt placuit consuetudinem omnimodis amputari, quae praeter regulam in quibusdam partibus videtur admisse: ita ut de civitate ad civitatem non episcopus, non presbyter, non diaconus transferetur*”. SOBÓR NICEJSKI, c. 15, w: Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski, t. I, (325-787), opr. A. BARAN, H. PIETRAS, Kraków 2002, ss. 40-41; „*De his, qui transmigrant de civitate in civitatem episcopus aut clericus, placuit ut canones, qui de hac se a sanctis patribus statuit sunt, habeant propriam firmitatem*”. SOBÓR CHALCEDOŃSKI, c. 5, w: Dokumenty Soborów Powszechnych ..., dz. cyt., ss. 23-231.

¹⁰ „*Episcopus si aliquem sine certo titulo, de quo necessaria vitae percipiant, in diaconum vel presbyterum ordinaverit tandem necessaria ei subministret, donec in aliqua ei ecclesia convenientia stipendia militia clericalis assignet. Nisi forte talis qui ordinatur exstiterit, qui de sua vel paterna hereditate subsidium vitae possit habere*”, III SOBÓR LATERAŃSKI, c. 5, w: Dokumenty Soborów Powszechnych..., dz. cyt., t. II (869-1312), ss. 174-175.

¹¹ SOBÓR TRYDENCKI, *Sessio 21, 16.07.1562, Decretum de reformatione*, c. 2: „*Cum non deceat, oes, qui divino ministerio adscripti sunt, cum ordinis dedecore mendica-*

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. próbował rozwiązać problem utrzymania duchownych wymagając tytułu święceń. Kanon 980 § 3 stanowił, że jeśli biskup wyświęcił kogoś bez tytułu kanonicznego, lecz przez zawarcie z nim umowy, że wyświęcony nie będzie go prosił o utrzymanie, to taka umowa jest nieważna¹². Tytuł święceń przewidziany, by zagwarantować duchownym godne utrzymanie i by ci mogli w sposób pełny poświęcić się zadaniom pasterskim, miał w KPK 1917 różne formy: beneficjum, dochody własne, pensja,¹³ służba misjom lub diecezji¹⁴. Ten ostatni tytuł przewidziany jako forma nadzwyczajna święceń był najczęściej używany i był „jakby kontraktem”, w którym duchowny przysięgał podjęcie obowiązków w diecezji lub na misjach, za co biskup miał mu zapewnić właściwe wynagrodzenie¹⁵.

2. Etap przygotowawczy

Zanim Sobór rozpoczął swoje obrady, do Komisji wpłynęły najpierw pewne sugestie i spostrzeżenia, które należałoby streścić w kilku punktach:

---

re aut sordidum aliquem quaestum exercere (...) statuit sanctae synodu, ne quis deinceps clericus saecularis, quamvis alias sit idoneus moribus, scientiae et aetate, ad sacros ordinis promoveatur; nisi prius legitime constet, eum beneficium ecclesiasticum, quod sibi ad victum honeste sufficiat, pacifice possidere. (...) Patrimonium vero vel pensiones”. Później pojawiły się inne tytuły święceń: służby misjom oraz służby diecezji. Por. ŚWIĘTE OFICJUM WIARY, *Instructio de titulo ordenationis* (27 IV 1871), w: ASS 12 (1879) 569.

¹² „*Si Episcopus aliquem ordinaverit sine titulo canonico cum pacto ut ordinatus non petat ab ipso alimenta, hoc pactum omni vi caret*”. Kan. 980 § 3 KPK 1917.

¹³ „*Pro clericis saecularibus titulus canonicus est titulus beneficium, eoque deficiente, patrimonii aut pensionis*”. Kan. 979 § 1 KPK 1917.

¹⁴ „*Si ne unus quidem ex titulis de quibus in can. 979, § 1, praesto sit, suppleri potest titulo servitii dioecesis, et, in locis sacrae Congregationi de Prop. Fide subiectis, titulo missionis, ita tamen ut ordinandus, iureiurando interposito, se devoteat perpetuo dioecesis aut missionis servitio sub Ordinarii loci pro tempore auctoritate*”. Kan. 981 § 1 KPK 1917. Por. J. OTADUY, *Comentario al c. 281*, w: A. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ – OCAÑA, *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, t. II/1, Pamplona 1997, ss. 352-353.

¹⁵ Takiego określenia używa Miguelez Dominguez: „*un casicontrato, en virtud del cual el ordenado se obliga con juramento a permanecer perpetuamente al servicio de la diócesis o de la misión y el Obispo adquiere la obligación de darle, una vez que recibe el presbiterado, un oficio, beneficio o subsidio que fuera suficiente para su congrua sustentación*”. L. MIGUELEZ DOMINGUEZ, *Del Orden, Comentarios al Código de Derecho Canónico* 2, Madrid 1963, s. 407.

- a) Krytyka tytułu święceń w takiej formie, w jakiej przedstawiał to KPK 1917. Pojawiają się postulaty wprowadzenia jednego tytułu święceń, a mianowicie służby diecezji. W dokumentach przygotowawczych czytamy m.in.: „Nie będzie w przyszłości innego tytułu kanonicznego święceń jak służba dla diecezji, poprzez który żaden duchowny nie może wymagać ‘*ex iustitia*’ nic więcej niż swoje godziwe utrzymanie, a nie utrzymanie swojej rodziny. (...) Duchowni są wyświęceni tylko dla służby swojej diecezji”¹⁶.
- b) Krytyka beneficjum jako systemu niesprawiedliwego. „Postuluje się dokonanie zmian w systemie beneficjum, aby przez odpowiednie normy dostosowane do czasów współczesnych, duchowni świeccy otrzymali godziwe utrzymanie. Do Komisji przygotowawczej napływają postulaty, aby dokonały się zmiany w prawie dotyczącym beneficjów, by zniknęło niesprawiedliwe wynagradzanie duchownych zajmujących się troską o dusze”¹⁷.
- c) Propozycje różnych rozwiązań związanych z wynagradzaniem duchownych oraz propozycje związane z ustanawianiem ubezpieczenia społecznego dla chorych kapłanów nie biorących czynnego udziału w duszpasterstwie:
- Pojawiają się propozycje ustanowienia wspólnych norm dla danego kraju lub przynajmniej diecezji: „*retributo pro ministeriopotius dioecesana quam paroecialis instituaturs ad peraequationem obtinendam*”¹⁸.
  - Wynagrodzenie duchownych powinno być właściwe „*ne propter curam rerum temporalium a fructuoso apostolatu amoveatur*”¹⁹. Niektóre propozycje wskazują nawet na konkretne kwoty, np. 40.000 lirów włoskich miesięcznie (1959 r.)¹⁹.
  - Wynagrodzenie dla duchownych powinno być sprawiedliwe i jednakowe dla wszystkich. Jest to propozycja powszechna: „*aequioris distributio bonorum inter clericus. (...) melior distributio*

¹⁶ *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando. Series I (Antepaepaatoria). Appendix voluminis II: Analyticus conspectus conciliorum et votorum quae ab episcopis et praelatis data sunt. Pars II (Typis Polyglotis Vaticanis 1961)*, s. 104.

¹⁷ Tamże, nn. 2, 8, 11, ss. 535, 537. Na stronach 535-547 dokonuje się totalnej krytyki systemu beneficjum.

¹⁸ Tamże, n. 6, s. 564; n. 4, s. 564.

¹⁹ Tamże, nn. 18-19, s. 566; n. 29, s. 567.

et adaequatio proventuum inter omnes sacerdotes desiderantur; ut stridentia discrimina tollantur (...) vitetur in quantum possibile sit maxima et non aequitativa differentia vitae oeconomicae inter clericos et sacerdotes (...) sacerdotes pauperes non debent in inopia vivere praesertim si caeteri divitiis abundant, etc."²⁰.

- Inne zgłaszane propozycje mają na względzie wprowadzenie ograniczeń w sytuacjach przesadnego wynagradzania duchownych, zwłaszcza w sytuacji kumulowania wynagrodzeń z racji wypełniania różnych funkcji: "*definienda est saltem approximative norma honestae sustentationis, ultra quam sacerdotes nihil percipere possit*"²¹.
- Wśród propozycji pojawia się także i ta, by w każdej diecezji utworzyć specjalny fundusz: "*fundum commune in quavis dioecesi constituatur ita ut omnes sacerdotes saltem islam quantitatem minimam pro honesta sustentatione percipiant; ad discrimina in re oeconomica tollenda In cero unica habeatur pro omnibus in dioecesi capsula communis, ut qui altari deserviunt eodem pariter modo eademque dignitate de altari vivat, ut nemo in egestate inveniatur; aerarium commune constituatur in unaquaque dioecesi*"²².

Wszystkie powyższe idee znalazły się w różnych schematach bezpośrednio przygotowujących Sobór Watykański II. Temat związany z wynagradzaniem duchownych na tym etapie przygotowawczym znalazł się w Schemacie: *Decreti de Clericis* (1962). Czytamy tam m.in.: „W obecnym prawie brak jest norm dotyczących właściwego wynagradzania duchownych, którzy posiadają urząd nie beneficjalny. (...) Koniecznym należy więc znaleźć odpowiednie rozwiązanie tego problemu”²³.

²⁰ Tamże, nn. 1-2, s. 562; n. 6, s. 563; n. 30, s. 568.

²¹ Tamże, nn. 4-5, s. 563.

²² Tamże, nn. 7-8, ss. 564-565.

²³ *Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum Secundum. Schemata constitutionum et decretorum ex quibus argumenta In Concilio disceptanda seligentur. (Typis Polyglottis Vaticanis 1963) Schema Decreti et Clericis; caput III, Premium, s. 37.*

3. Etap soborowy

Aktualne teksty soborowe mówiące o właściwym wynagrodzeniu duchownych (zwłaszcza *Presbyterorum Ordinis* 17, 20, 21) przeszły przez siedem różnych redakcji zanim zostały zatwierdzone dnia 7 grudnia 1965 r.²⁴.

Zwrócimy teraz uwagę na idee, jakie były rozwijane w czasie obrad soborowych:

- a) Cel dóbr doczesnych. W czasie debat podkreślano, że dobra doczesne w całej historii Kościoła były używane do realizowania misji ewangelizacyjnej. Podkreślono, że są to dobra, które są konieczne dla osiągnięcia podstawowego celu Kościoła. Celem Kościoła, jak podkreślano nie jest kumulowanie i przechowywanie bogactw niepotrzebnych: „*nequid sibi thesaurizare in terra nec dives quidem coram hominibus apparere, sed eum in finem tantum bona possidere debet, ut multum Deo reddat animasque Deo lucrifaciat*”²⁵. Ta fundamentalna idea będzie miała duże znaczenie w kanonicznym uregulowaniu dóbr doczesnych posiadanych przez Kościół.
- b) Sprawiedliwe wynagrodzenie duchownych. Chodzi tu przede wszystkim o „godne”, „właściwe”, „wystarczające” wynagrodzenie, czyli takie subsydia, które pozwalają duchownym żyć przyzwoicie i skromnie. W czasie obrad zajmowano się dwoma kwestiami: „*remuneratio*” oraz „*raevidentia socialis*”. Nas interesuje to pierwsze zagadnienie. Owo wynagrodzenie powinno być: „*aequa*”, „*temestive pecuniae vigenti pretio accommodandae*”, „*clericali dignitati congrua, qua possint etiam per se ipsos indigentibus subvenire*”, „*honesta sustentatio atque congrua pensio*”²⁶. Właściwe wynagro-

---

²⁴ Były to następujące schematy: *Schema Decreti et Clerici* (22.IV.1963); *Schema Decreti et Sacerdotibus* (X.1963); *Propositiones de Sacerdotibus* (27.IV.1964); *Schema propositum de Vita et Ministerio Sacerdotali (Textus emendatus prymus)* (13.X.1964); *Schema Decreti et Ministerio et Vita Presbyterorum (Textus emendatus secundus)* (20.XI.1964); *Schema Decreti de Ministerio et Vita Presbyterorum (Textus recognitus)* (28.V.1965); *Schema Decreti de Ministerio et Vita Presbyterorum (textus emendatus)* (9.XI.1965); *Schema Decreti de Presbyterorum Ministerio et Vita (textus recognitus et modi a partibus conciliaribus propositi a Commissione de Disciplina Cleni et Populi Christiani examinati)* (30.XI.1965).

²⁵ *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vtiani II*, Volumen III, pars IV (typis Polyglottis Vaticanis 1974). *Schema Decreti et Clericis* (22.IV.1963) n. 27, ss. 837-838. (Schemat 1)

²⁶ Tamże, n. 30, s. 839.

dzenie określano jako takie, które pozwala prezbiterowi żyć zgodnie z jego kondycją kapłańską. Podczas ostatniej redakcji tekstu słowo „*merces*” zastąpiono przez „*remuneratio*”²⁷.

- c) Prawo duchownych. Duchowni, którzy poświęcają się służbie Bożej w wykonywaniu swojego zadania powinni otrzymać godziwe wynagrodzenie. Chodzi tu o afirmację, jaka pojawiła się w różnych redakcjach tekstu *Presbyterorum Ordinis* 20. Tekst PO 20 ma swój fundament w tekstach Nowego Testamentu: Łk 10, 7; Mt 10, 10; 1 Kor 9, 7; 1 Tym 5, 18. Czy chodzi tu zatem o prawo duchownych we właściwym tego słowa znaczeniu? Wcześniejsze teksty omawiając powyższą tematykę nie używały terminu „*ius*”, tylko np. „*dignus*”, „*providendum est*”, „*assignetur*”, „*definienda*”, „*procurare*”, „*consulatur*” czy „*aequam recipient mercedes*”. Kiedy do ostatniego Schematu jeden z Ojców soborowych chciał dołączyć: „*eius loco dicatur sacerdotes habere ius ad honestam sustentationem, quo ius respondent officio Episcopi*”, Komisja redakcyjna nie wzięła tego zdania pod uwagę²⁸. Padła też propozycja, aby słowa „żyć z Ewangelii” poprzedzić słowami: „choć sam Paweł nie chciał używać tego prawa ...”. Komisja wyraźnie stwierdziła, że tekst nie afirmuje tego, iż prezbiterzy koniecznie muszą żyć z Ewangelii, tylko, że są godni tego, by żyć z Ewangelii „*ita ut possiunt et non uti iure suo*”²⁹. Być może tekst soborowy nie chciał używać terminów ściśle prawnych, co byłoby zresztą zgodne z całą tonacją całego dokumentu.
- d) Obowiązek wspólnoty chrześcijańskiej. W sposób jasny i klarowny zostaje potwierdzony tutaj obowiązek wiernych w tej kwestii. Sama wspólnota kościelna powinna zabezpieczyć utrzymanie duchownych, jeśli ci, nie mają innych środków do życia³⁰. Ojcowie soborowi są zgodni co do tego, że wierni mają prawdziwy obowiązek

²⁷ „*Quia vox 'merces' male sonat cum de retributione sacerdotum agatur*”. *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, Volumen IV, pars VII (typis Polyglottis Vaticanis 1978). *Schema Decreti et Presbyterorum Ministerio et Vita* (30.XI.1965) nn. 31-32, s. 228. (Schemat 7)

²⁸ Por. tamże, n. 23, s. 226.

²⁹ Tamże.

³⁰ „*Qui censet Ecclesiae non esse remunerationem clericis prouare cum expedit ut ipsi sibi comarent quae ad vitam digne agendam necessaria sint per exercitium alicuius professionis ...*” Schema 1, s. 873.

- zapewnić duchownym warunki, by wiedli życie godne³¹. Obowiązek ten wynika z tekstów świętego Pawła³².
- e) Odpowiedzialność biskupów. Ojcowie soborowi zwrócili uwagę na podwójny obowiązek biskupów w materii zapewnienia odpowiedniego wynagrodzenia dla duchownych. Po pierwsze biskupi powinni kształtować sumienia wiernych, uświadamiając im, że są oni odpowiedzialni za utrzymanie prezbiterów. Po drugie, powinni oni tworzyć system normatywny, który pozwoliłby na wprowadzenie w życie rozwiązań soborowych dotyczących tej materii³³. W obydwu przypadkach obowiązek biskupów jest, jak zauważają ojcowie soborowi, poważny: „*Quapropter, graviter onerata conscientia, sedulo ac diligenter...*”³⁴.
- f) Dobra doczesne duchownych. Sobór przypominając, jaki jest cel dóbr doczesnych Kościoła, wyraził swoją opinię na temat korzystania z tychże dóbr przez duchownych, zachęcając ich przy tym, by prowadzili życie skromne³⁵. Ojcowie soborowi w czasie debat rozróżnili trzy rodzaje dóbr doczesnych, jakie mogą posiadać duchowni:
- Dobra doczesne we właściwym tego słowa znaczeniu. Chodzi tu o dobra doczesne pochodzące od kościelnych osób moralnych. Dobra te powinny być przeznaczone wyłącznie na cele kościoła i podlegają one kontroli.
  - Dobra uzyskane przez duchownych z okazji wypełniania przez nich urzędów kościelnych. Dobra te mogą pochodzić z różnych źródeł jak np. stypendia mszalne, *iura stolae*³⁶, dobra nabyte

---

³¹ „... ipsi fideles, quippe in quorum bonum Presbyteri operam impendant, vera obligatione tenentur curandi ut siedem necessaria ad vitam honeste et digne ducendam subsidia procurari valeant”. *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, Volumen IV, pars VI (*typis Polyglottis Vaticanis 1978*). *Schema Decreti de Ministerio et Vita Presbyterorum* (9.XI.1965) n. 20, ss. 383-384.

³² Schemat 7, n. 27, s. 226.

³³ Schemat 1, n. 30, s. 839; Schemat 7, n. 20, ss. 186-187.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże, n. 27, s. 838.

³⁶ „*iura stolae* (łac. prawa stół) to ofiary składane przez wiernych na utrzymanie duchownych z okazji spełniania przez nich posług kapłańskich, np. udzielanie chrztu, asystowanie przy zawieraniu małżeństwa sakramentalnego, odprowadzanie pogrzebu kościelnego”. H. KARBOWNIK, *iura stolae*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1997, kol. 554-555.

przez jakąkolwiek aktywność wykonywaną zgodnie z misją kanoniczną, etc. Nie są to dobra kościelne w znaczeniu technicznym i nie są one podmiotem norm ustanowionych przez kościelny porządek ekonomiczny. Są to jednak dobra mające podobną charakterystykę do dóbr kościelnych i stąd ich właściwe używanie powinno być regulowane przez ogólne cele jakie regulują korzystanie z dóbr doczesnych Kościoła. Dlatego też w pierwszych schematach Dekretu *Presbyterorum Ordinis* nie było żadnej różnicy w regulacji kanonicznej tych dwóch rodzajów dóbr: „*bona quaelibet – tum ecclesiastica proprie dicta, tum quae occasione exercitii cuiusdam ecclesiastici officii clerici sibi comparant – secundum rei naturam atque iuxta antiquitatem, inductam et ab Ecclesia firmatam consuetudinem. (...) Itaque nemini unquam licet officium ecclesiasticum questui habere redditusque ab eo provenientes In propriae rei familiaris ampliacionem impendere (...) prae oculis habentes se bona ecclesiastica, redditusque quoscumque cum officii sacri exercitio cohaerentes, numquam ita adhibere posse, ut exinde ipsi suive propinqui locupletiores fiant*”³⁷. Pod wspólną normą rozważano wszystkie dobra nabyte przez wykonywanie jakiegokolwiek urzędu kościelnego. Dopiero w schemacie z 20.XI.1964 r. dokonano modyfikacji: „dobra nabyte przez prezbiterów i biskupów z racji wypełniania urzędu kościelnego, w pierwszej kolejności winny być przeznaczane na ich godziwe utrzymanie i wypełnienie obowiązków ich stanu, chyba że prawo partykularne przewiduje coś innego. Natomiast to wszystko, co zbywa „*in bonum Ecclesiae vel in opera caritatis destinare velint*”³⁸. Powyższa modyfikacja będzie miała swoje odbicie w Dekrecie *Presbyterorum Ordinis*.

- Dobra osobiste prezbiterów. Są to dobra, które nie są ani dobrami kościelnymi ani nie pochodzą z wypełniania urzędów kościelnych, tylko pochodzą z tzw. aktywności prywatnej duchownych lub należą do dóbr rodzinnych prezbitera. Kościół nie posiada nad tym rodzajem dóbr żadnej kontroli, ani władzy, chyba, że posiadający takie dobra sami przeznaczają je na cele kościelne.

³⁷ Tamże, n. 28, s. 838.

³⁸ *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, Volumen IV, pars IV (typis Polyglottis Vaticanis 1977). *Schema Decreti et Ministerio et Vita Presbyterorum* (20.XI.1964) n. 18, ss. 858-859. Schemat 4

Ojcowie soborowi ograniczyli się tylko do zachęty, by używający tychże dóbr nie postępowali w sprzeczności co do ducha ubóstwa kapłańskiego i by nie byli przyczyną zgorzenia czy skandalu dla innych wiernych³⁹. Odnośnie dóbr prywatnych osób duchownych, ojcowie soborowi nie przedstawili żadnych konkretnych rozwiązań. Wypada jednak w tym kontekście wspomnieć o dyskusji soborowej na temat możliwości nałożenia przez Ordynariusza miejsca pewnego rodzaju podatku od wynagrodzenia, jakie duchowni otrzymują wykonując urząd nie kościelny. Zaproponowano następujący tekst: „*ex pecunia collecta tributis legitimis, quibus, cum moderatione quidem et aequitate, Ordinibus licet onerare stypendia seu honoraria quae clerici sibi comparent, non occasione officii sacri, sed per exercitium alias cuiusdam muneris quo legitime exerceant*”. W skutek dyskusji i wątpliwości na temat np. egzekwowania owego podatku, zastąpiono powyższy tekst innym, który odwoływał się do sumienia duchownych: „*ex congrua portione pecuniae, quae sacerdotibus mercedes causa tribuitur, ut alicui profano muneri (cum debita licentia) addictis, vel quam obtinent hereditate, vel fructibus proprii patrimonii, vel quovis alio titulo: etenim gravi obligatione tenentur sacerdotes, prae fidelibus ceteris, subveniendi Ecclesiae universalis necessitati, ac propriae dioecesis indigentiae: et, aliunde, ipsis indesinenter prae oculis esse debet sive gravissima pericula, quae subsunt divitiis pro se vel pro suis colligendis vel cumulandis, sive maledictiones ac monita, de quibus in Evangelio et in Epistola Catholica Iacobi Apostoli (cf. Mt 6, 19; Lc 12, 16-21; Iac 5, 1-6)*”⁴⁰. Powyższy tekst ostatecznie nie znalazł się w Dekrecie.

4. Dekret *Presbyterorum Ordinis*

Dekret o posłudze i życiu kapłanów promulgowany dnia 7.XII. 1965 r.⁴¹ streszcza idee fundamentalne debatowane podczas obrad soborowych, które wyeksponowaliśmy wcześniej. Przypomina się kapłanom, aby używali dóbr doczesnych zgodnie z doktryną Jezusa

³⁹ Schemat 1, s. 872.

⁴⁰ Tamże, n. 33, ss. 840-841.

⁴¹ AAS 58 (1966) ss. 991-1024.

Chrystusa i przepisami Kościoła⁴². W dalszej części Dekret reguluje bardziej szczegółowo sposób korzystania z dóbr doczesnych przez duchownych, konkretyzując, o jakie dobra tutaj chodzi:

- a) Dobra doczesne we właściwym tego słowa znaczeniu. Dobra te są podmiotem regulacji kościelnej i dlatego winny być przeznaczone „zawsze dla tych celów, dla osiągnięcia których wolno Kościołowi posiadać dobra doczesne, a mianowicie: do godnego sprawowania kultu Bożego, do zapewnienia odpowiedniego utrzymania duchownych, jak również do dzieł świętego apostołstwa czy miłości zwłaszcza wobec potrzebujących”. (PO 17)
- b) Dobra doczesne, które duchowni nabywają z racji wypełniania jakiegoś urzędu kościelnego. Sobór stwierdza, że dobra te, choć nie są *stricte* kościelne, winny być jednak przeznaczone na godne utrzymanie duchownych oraz wypełnianie obowiązków własnego stanu. Z tego co zbywa „niech zechcą przeznaczyć dla dobra Kościoła albo na dzieła miłosierdzia”. (PO 17) Jest to stwierdzenie o wiele łagodniejsze w brzmieniu niż to jakie pojawiło się podczas dyskusji soborowych. Można powiedzieć, że przeznaczenie tych dóbr materialnych pozostaje w sferze powinności moralnej a nie normy kanonicznej.
- c) Pozostałe dobra doczesne. Chodzi tu o takie dobra jakie duchowni mogą nabyć lub posiadać, a które nie należą do kategorii dwóch poprzednich rodzajów dóbr. Dekret domaga się od duchownych umiaru w ich korzystaniu⁴³.

Dekret potwierdza godność prezbiterów do otrzymania sprawiedliwego wynagrodzenia za wykonywanie powierzonych zadań: „Prezbiterzy oddani służbie Bożej w pełnieniu urzędu sobie powierzonego godni są, by otrzymać słuszne wynagrodzenie, ponieważ ‘godzien jest robotnik zapłaty swojej’ (Łk 10,7), a także „Pan postanowił, aby ci, którzy głoszą Ewangelię, z Ewangelii żyli” (1 Kor 9,14). Dlatego też, o ile skądinąd nie zapewniono prezbiterom słusznego wynagrodzenia, sami

---

⁴² Por. PO 17.

⁴³ „Prowadzeni więc Duchem Pańskim (...) prezbiterzy jak i biskupi winni unikać wszyskiego, co mogłoby w jakikolwiek sposób zrazić ubogich, uprzedzając innych uczniów Chrystusa w porzucaniu w swych rzeczach wszelkiej próżności. Mieszkanie swoje niech tak urządzą, by nikomu nie okazało się niedostępne i aby nikt nigdy, także uboższy – nie obawiał się go nawiedzić”. PO 17.

wierni – ponieważ dla ich dobra prezbiterzy pracują – mają prawdziwy obowiązek zatroszczyć się o to, aby mogli im zapewnić konieczne środki do uczciwego i godnego życia. Biskupi zaś mają napominać wiernych o tym ich obowiązku i winni się troszczyć, czy to każdy z osobna dla swojej diecezji, czy lepiej po kilku razem dla wspólnego terytorium, aby ustalone zostały normy dla zaradzenia stosownemu utrzymaniu tych, którzy w służbie Ludu Bożego pełnią lub pełnili jakieś zadanie. Wynagrodzenie zaś pobierane przez kogokolwiek winno być – przy uwzględnieniu zarówno charakteru zadania, jak też okoliczności miejsca i czasu – zasadniczo jednakowe dla wszystkich znajdujących się w takiej samej sytuacji; winno też być stosowne do ich stanu i pozwalać im ponadto nie tylko na wynagrodzenie tych, którzy poświęcają się służeniu prezbiterom, lecz także na udzielanie osobiście pewnego wsparcia potrzebującym; ową posługę na rzecz ubogich miał Kościół zawsze w wielkim poszanowaniu już od swego zarania. Wynagrodzenie to ma ponadto być takie, by pozwoliło prezbiterom na należne i wystarczające coroczne wakacje. Biskupi powinni się troszczyć o to, aby prezbiterzy mogli je mieć⁷⁴⁴.

Dokument soborowy przewiduje także powołanie w diecezji wspólnego funduszu, który wśród wielu celów miałby również i ten, by zapewnić właściwe wynagrodzenie dla duchownych: „Jest więc rzeczą wielce stosowną, aby przynajmniej w krajach, w których utrzymanie duchowieństwa zależy całkowicie lub w dużej mierze od ofiar wiernych, zasoby w tym celu złożone gromadziła jakaś instytucja diecezjalna, zarządzana przez biskupa przy pomocy delegowanych kapłanów, a gdzie byłoby to pożyteczne, również ludzi świeckich, biegłych w sprawach gospodarczych. Poza tym jest rzeczą pożądaną, aby, o ile to możliwe, w poszczególnych diecezjach lub krajach przysposobić zasób dóbr wspólnych, dzięki któremu mogliby biskupi zadośćuczynić innym zobowiązaniom wobec osób służących Kościołowi i zarażać różnym potrzebom diecezji i dzięki któremu też diecezje bogatsze mogłyby wspomagać biedniejsze, aby z obfitości jednych mógł być uzupełniony niedostatek drugich. Ten zasób dóbr wspólnych należy stworzyć przede wszystkim z dóbr pochodzących z ofiar wiernych, ale też i z innych źródeł, które prawnie należy określić⁷⁴⁵.

---

⁴⁴ PO 20.

⁴⁵ PO 21.

Analizując całość dokumentu *Presbyterorum Ordinis* w materii nas interesującej, trzeba zauważyć, że jest on dużo bardziej zachowawczy niż projekty debatowane podczas obrad soborowych. Należy przypomnieć, że składają się na to liczne czynniki: sam charakter soboru, który jest bardziej pasterski niż prawny; różnorodność sytuacji w kościołach partykularnych; pozostawienie spraw technicznych w tej materii przyszłemu Kodeksowi Prawa Kanonicznego. Ważne podkreślenia jest również fakt, iż *Presbyterorum Ordinis* ustanowił pewne pryncypia i bazę doktrynalną, na której opierają się aktualne normy w tej materii.

II. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku.

Zanim przejdziemy do analizy norm kodeksowych z 1983 r. zatrzymamy się na chwilę na okresie między Soborem Watykańskim II a Kodeksem Jana Pawła II.

1. Dokumenty posoborowe

Dokumenty posoborowe dotyczące wynagrodzenia duchownych zasadniczo opierały się na Dekrecie *Presbyterorum Ordinis*. Pierwszym z nich jest *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*⁴⁶, który oprócz przypomnienia norm soborowych, mówi także o konieczności utworzenia przez Konferencje Episkopatów odpowiednich norm, które zapewniłyby odpowiednie utrzymanie duchownym, którzy wykonują lub wykonywali zadania związane ze służbą Królestwu Bożemu⁴⁷.

---

⁴⁶ PAWEŁ VI, *Motu proprio Ecclesiae Sanctae* (ES) (6.VIII.1966), w: AAS 58 (1966) ss. 757-787, n. 1, 8.

⁴⁷ „*Curent Synodi Patriarchales et Epscoporum Conferentiae ut, sive pro singulis dioecibus sive pro pluribus larum in communi sive pro toto territorio, normae stantantur, quibus apte consulatur debita sustentationi omnium clericorum qui in Populi Dei servitium munere funguntur vel functi sunt. Remuneratio clericis tribuenda praecipue eadem requiritur pro omnibus in iisdem adiunctis versantibus, ratione quidem habitat un ipsius muneris naturae, tum temporum locorumque condicionum, atque sufficiens esse debet ut clerici vitam ducere valeant honestam, utque etiam valeant pauperibus adiutorio esse. (...) Advigilent eadem Conferentiae ut, in regionibus saltem in quibus cleni sustentatio penitus aut magna ex parte a fidelium oblacionibus pendet, in singulis dioecibus speciale institutum quo bona in hunc finem oblata colligat, habeatur, cuius administrator sit psie Episcopus dioecesanus, cui vero auxilium praebent sacerdotes delegati et, ubi utilitas id suadeat, etiam laici in re oeconomica periti. (...) Spectabit ad Codicem Iuris Canonici recognoscendum rationes definire, iuxta*

Z kolei Dyrektorium o posłudze pasterskiej biskupów z 1973 r. przypominało, że zapewnienie sprawiedliwego wynagrodzenia prezbiterów jest jednym z podstawowych zadań biskupów. Dokument stwierdza: „*Singulis prinde clericis remunerationem tribuendam curat, eandem pro omnibus in iisdem adiunctis versantibus, quae, attento evangelico paupertatis spiritu, honestae ipsorum sustentationi sufficiat necessariamque libertatem apostolicam defendat, necnon facultatem iis tribuam aliaqua ratione pauperibus per se ipsos subveniendi*”⁴⁸.

Synod Biskupów w 1971 r. w dokumencie synodalnym „O kapłaństwie hierarchicznym”⁴⁹ poświęcił specjalną uwagę tematowi, jakim się zajmujemy. W dokumencie studyjnym przygotowanym przez Sekretariat Generalny synodu i wysłanym do Konferencji Episkopatów z prośbą o analizę i sugestie, poruszono następujące tematy: w pierwszym rzędzie zwrócono uwagę na ubóstwo ewangeliczne, które powinno inspirować styl życia kapłanów odnoszący się do ich wynagrodzenia. Zwrócono także uwagę na zróżnicowanie w tej materii w różnych regionach. Pojawiły się pytania co do „*iura stolae*” oraz trudnej sytuacji materialnej kapłanów starszych i chorych. W trakcie dyskusji, ojcowie synodalni postanowili zapewnić kapłanom minimum potrzebne do godnego życia oraz zlikwidować różnice w wynagrodzeniu kapłanów tej samej diecezji⁵⁰.

Synod Biskupów sytuuje się w tej samej linii doktrynalnej co Sobór Watykański II, zwłaszcza w dwóch kwestiach: wynagrodzenie duchownych jest powinnością wypływającą ze sprawiedliwości oraz zwróco-

---

quas constituenda etiam sit, in singulis dioecesibus vel regionibus, alia massa communis, qua Episcopi valeant aliis obligationibus erga persona Ecclesiae deservientes satisfacere variisque dioecesis necessitatibus occurrere, quaque etiam valeant dioeceses divitiores adiuvare pauperiores”. Tamże, I, 8, s. 762.

⁴⁸ S.C. PRO EPISCOPIS, *Directorium de pastoralis ministerio episcoporum (typis Polyglottis Vaticanis 1973)*, n. 117a.

⁴⁹ G. CAPRILE, *Il Sinodo dei Vescovi. Seconda Assambla Generale (30.IX – 6.XI 1971)*, Rzym 1972.

⁵⁰ Tamże, ss. 674-675. Ojciec Thio Van Asten, reprezentujący Związek Przełożonych Generalnych stwierdził: „*Concludendo: la giusta remunerazione del prete è una questione non secondaria del Sinodo; è necessario un certo grado di sicurezza economica che permetta di vivere e lavorare in maniera degna; condannare le sperequazioni, ingiuste e nocive alla fraternità; dare alcuni orientamenti sul modo come la Chiesa, i suoi ministri, i religiosi, pur essendo realistici sui bisogni economici, dovrebbero evitare di dare l'impressione di essere troppo solleciti dei beni materiali*”. Tamże, s. 404.

no uwagę, że nie powinno być zbyt dużych różnic w wynagrodzeniu prezbiterów, zawsze z zachowaniem ducha ewangelicznego ubóstwa.

Porządek prawny zbierze te idee doktrynalne i podejmie próbę ustanowienia norm kanonicznych.

2. Porządek kanoniczny

Obecny Kodeks Prawa Kanonicznego reguluje kwestie wynagrodzenia duchownych w dwóch miejscach systematycznie od siebie różnych: kan. 281 § 1 ustanawia fundamentalne prawo duchownych do odpowiedniego wynagrodzenia i kan. 1274 § 1 konfigurujący nową instytucję, która ułatwia efektywne i właściwe wykonanie tego prawa. Poniżej zajmiemy się pierwszym z wyżej wymienionych kanonów.

Kanony 273-283 KPK specyfikujące prawa i obowiązki duchownych mają znaczenie szczególne, gdyż jak stwierdza kan. 1008 duchowni są „ustanawiani świętymi szafarzami; są oni mianowicie konsekrowani i przeznaczeni ażeby – każdy odpowiednio do swojego stopnia, wypełniając w osobie Chrystusa-Głowy zadania nauczania, uświęcania i kierowania – byli pasterzami Ludu Bożego”.

2.1. Godziwe czy odpowiednie wynagrodzenie duchownych: terminologia

Obecny Kodeks Prawa Kanonicznego w sposób bardziej bezpośredni łączy prawo do godnego wynagrodzenia duchownych z ich poświęceniem się posłudze kapłańskiej. Przedmiot tego prawa duchownych wyrażają tradycyjne słowa: godziwe utrzymanie duchownych (kan. 221 § 1; 1254 § 1), odpowiednie wynagrodzenie (kan. 281 § 1). Kodeks odnosząc się do tej materii używa także innych terminów jak pensja, wypłata, wynagrodzenie, etc.

- termin „*merces*” oznacza cenę, jaką ktoś płaci za pracę lub wykonaną czynność. Pochodzi od słowa „*mercor*”. Kodeks używa tego słowa tylko raz w kan. 1286 § 2, kiedy odnosi się do powinności zarządcy dóbr, którzy „mają wypłacać sprawiedliwe i słuszne wynagrodzenie, tak ażeby mogli odpowiednio zaspokoić potrzeby własne i swojej rodziny”.
- Kodeks dwa razy używa terminu „*emolumenta*”. Kan. 506 § 2 odnosi się do statutów kapituł kanoników, które „winny także określić dochody, zarówno stałe, jak i pobierane z racji wykonywania jakiegoś zadania, oraz, biorąc pod uwagę normy wydane przez Stolicę

Świątą, insygnia kanoników”, zaś kan. 1488 § 1 zakazuje pełnomocnikom i adwokatom w czasie procesu „wykupywać spór albo układać się o wygórowane wynagrodzenie lub o przyznanie części rzeczy spornej”.

- słowo „*retributio*” pochodzi od „*retribuo*” i oznacza tyle co „oddać na powrót, zwrócić, zapłacić”⁵¹. Kodeks używa tego terminu przy dwóch okazjach: kan. 951 § 1 używając go w opozycji do stypendium mszalnego i wydaje się, że ma znaczenia zapłaty za wykonaną usługę; w kan. 281 § 1 termin „*retributio*” pojawia się jako coś różnego od „*remuneratio*”: „wynagrodzenie odpowiednie ich pozycji, z uwzględnieniem zarówno natury ich zadania (...) wynagrodzić tych, których pomocy potrzebują”.
- termin „*honorarium*”, którego znaczenie łacińskie oznacza tyle co „jednorazowe wynagrodzenie pieniężne (lekarza, adwokata, etc.), czesne”⁵², Kodeks używa na określenie zapłaty za wykonaną pracę biegłym (kan. 1580), tłumaczom (kan. 1649 § 1, 2°) adwokatom i pełnomocnikom (kan. 1649 § 1, 2°).
- częściej używa się słowa „*remuneratio*”. Pochodzi od łacińskiego słowa „*remunere*” i oznacza „wynagrodzenie, wypłacenie”⁵³. W niektórych przypadkach pojawia się samo słowo „*remuneratio*” jak np. w kan. 231 § 2 w którym czytamy, że świeccy „mają prawo do godziwego wynagrodzenia, odpowiedniego ich pozycji, dzięki któremu, zachowując również przepisy prawa państwowego, mogliby zaradzić potrzebom własnym oraz rodziny”. Kan. 418 § 2, 2° określa od którego momentu biskup przeniesiony w dotychczasowej diecezji „pobiera pełne wynagrodzenie związane z urzędem”. Z kolei kan. 531 odnosi się do wydania przez biskupa diecezjalnego odpowiednich przepisów „co do przeznaczenia składanych ofiar oraz wynagrodzenia kapłanów wypełniających to zadanie”. W innych przypadkach słowo „*remuneratio*” używane jest z innymi terminami (kan. 230 § 1; 281 § 1; 263).

---

⁵¹ A. JOUGAN, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Poznań 1958, s. 588.

⁵² Tamże, s. 300.

⁵³ Tamże, s. 580.

- słowo „*sustentatio*” należy do tych, które najczęściej używa Kodeks Prawa Kanonicznego⁵⁴. Pochodzi od „*sustentar*” i oznacza „podpora, wyżywienie, utrzymanie (życia)”⁵⁵.

Generalnie w Kodeksie spotykamy się z podwójną terminologią w omawianej materii: „*honestas sustentatio*” i „*congrua remuneratio*”. Stąd właściwym wydaje się dokładniejsze określenie ich treści.

2.2. Uzasadnienie właściwego wynagrodzenia duchownych

Nie jest łatwo skonkretyzować treść i zasięg „godnego utrzymania” oraz „właściwego wynagrodzenia”. Wielu kanonistów utrzymuje, że jest rzeczą niezwykle trudną ustanowić coś pewnego w tej materii, zważywszy na różne okoliczności⁵⁶.

Większość kanonistów jest zdania, iż „godne utrzymanie” mieści w sobie to wszystko co z punktu widzenia moralnego jest konieczne danej osobie do mieszkania, wyżywienia, ubrania, zdrowia, wypełniania obowiązków rodzinnych, społecznych, państwowych oraz innych potrzeb takich jak np. wakacje, odpoczynek, formacja, etc. Nie możemy przy tym zapominać o tym, że pod pojęciem konieczności rozumiemy zarówno *necessitas naturae* (to te dobra doczesne, bez których osoba ludzka nie może się utrzymać) oraz *necessitas personae* (to te dobra, bez których człowiek wprawdzie może żyć, ale nie w sposób godny)⁵⁷. W Schemacie *canonum de clericis et laicis* Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich wzięto pod uwagę powyższy faktor, którego nie ma w Kodeksie Prawa Kanonicznego, a mianowicie, że właściwe wynagrodzenie duchownych winno być takie, które, nie tylko pokryje potrzeby personalne duchowych, lecz w przypadku duchownych żonatych będzie wystarczające na utrzymanie swojej rodziny⁵⁸.

Koncepcja właściwego utrzymania jest uzależniona od pojęcia konieczności, osoby, której to dotyczy, od warunków społeczno – eko-

⁵⁴ Kan. 230 § 1; 263; 283 § 1; 222 § 1; 269 1°; 282 § 2; 295, 2; 384; 402, 2; 538, 3; 640; 707, 2; 1154; 1254, 2; 1274, 1; 1350 § 1; 1650 § 2; 1689, etc.

⁵⁵ A. JOUGAN, *Słownik kościelny ...*, dz. cyt., s. 667.

⁵⁶ D. FALTIN, *De obligatione impendendi fructus beneficij superfluos pro pauperibus aut piis causis*, Roman 1963, s. 60.

⁵⁷ Por. tamże, s. 126.

⁵⁸ Por. *Schema canonum de clericis et laicis*, w: Nuntia 13 (1981) 110, ad can. 78 § 1.

nomicznych oraz od tego co postrzegamy jako dobra zbyteczne. Kanonistyka tradycyjna, odwołując się do kan. 1473 KPK z 1917 r. jako zbyteczne postrzegala: niegodne używanie owoców beneficjum, przeznaczanie ich na cele niegodne stanowi kapłańskiemu; przeznaczanie tychże w celu wzbogacania rodziny, bliskich i innych osób; przeznaczanie tychże owoców na własne potrzeby duchownych, gdy nie są właściwie wykonywane posługi i urzędy kościelne⁵⁹. Ta tradycyjna koncepcja jest zawarta w kan. 281 § 1 obecnego Kodeksu i utrzymywała się od początku procesu kodyfikacyjnego⁶⁰.

2.3. Prawo duchownych

Za pracę kapłańską nie można „płacić”, ani z racji samej natury wykonywanej pracy, ani ze względu na motywację, jaka przyświeca kapłanowi przy jej wykonywaniu. Z drugiej jednak strony kapłan posiada całą serię potrzeb, którym musi w jakiś sposób zaradzić: utrzymanie siebie, i tych, których pomocy potrzebują, potrzeby stałej formacji (książki, wyjazdy rekolekcyjne, sympozja), wakacje, ubezpieczenie społeczne, etc. T. Bertone utrzymuje, że urząd kościelny ma swoje uzasadnienie w powołaniu i nie można go umieszczać w świetle jakiegokolwiek kontraktu czy umowy o pracę, obecnych we wspólnotach cywilnych⁶¹. Dlatego w tym punkcie spróbujemy odpowiedzieć na pytanie czy koncepcja „godnego utrzymania” oraz „właściwego wynagrodzenia” jest prawem duchownych, czy jest to rodzaj koncesji administracyjnej, a może żadna z tych rzeczy.

Nie brak autorów, którzy poddają w wątpliwość to, iż „*remuneratio*” jest prawem duchownych. I tak np. Marchi twierdzi, że kan. 281 nie mówi nic na temat, np. na kim ciąży powinność zapewnienia owego wynagrodzenia. Jego zdaniem Kościół diecezjalny i biskup, który mu przewodzi są odpowiedzialni za wypełnienie tej powinności⁶². Z opi-

⁵⁹ Por. D. FALTIN, *De obligatioe ...*, dz.cyt., s. 93.

⁶⁰ „*Ratione habita tum ipsius muneris naturae tum locotum temporumque conditionum, remunerationem suae conditioni congruam, quare posint necessitatibus vitae suae et illorum qui servitio suo se dedicant providere atque etiam indigentibus per se ipsos aliqua ratione subvenire ...*”. *Communications* 16 (1984) s. 191.

⁶¹ T. BERTONE, *Obblighi e diritti dei chierici. Missione e spiritualità del presbitero nel nuovo codice*, w: *Lo stato giuridico dei ministri sacri nel nouvo Codex juris canonici*, Città del Vaticano 1984, ss. 65-66.

⁶² „*Yo sería de la opinión quo la Iglesia Diocesana y el Obispo quo al. Preside deben proveer a tal deber (...) no se trata de un derecho en sentid estricto, sino de un in-*

nią taką nie zgadza się Aznar Gil, który twierdzi, że Kodeks z 1917 r. przynajmniej w sposób pośredni uznawał istnienie takiego prawa⁶³. Zdaniem Profesora z Salamanki także projekt KKKW wyraźnie mówi o prawie duchownych: „*Clerici ius habend ad honestam sustentationem et ideo pro implendo sibi commisso officio remunerationem percipiendi iustam et aequam*”⁶⁴.

Podobną linię utrzymuje aktualny porządek prawny. W pierwszym schemacie obecnego tekstu, na pierwszej sesji w dniach 24-28 X. 1966 r. przyjęto, że niektóre prawa duchownych powinny być zdefiniowane. W tym kontekście przywołano *ius ad honestam sustentationem*: „*Clerici ius est pro ministerio ecclesiastico quo exercent (...) remunerationem percipiant suae condicioni congruam*”⁶⁵. Schemat z 1977 używał wprost wyrażenia „*remunerationem merentur*”, które zachowało się w dzisiejszym brzmieniu kan. 281⁶⁶. Nie oznacza to jednak, że takie sformułowanie zaprzecza jakoby „*remuneratio*” nie było prawem duchownych. Wprawdzie odrzucono postulat, aby aktualny kan. 281 § 2 zaczynał się od słów: *iure gaudent*, ale nie dlatego, że odmawiano duchownym tego prawa, ale ponieważ: „*textus canonis videtur sufficiens ad ipsam statuendum*”⁶⁷. Aktualny Kodeks mówiąc wprost o *ius ad sustentationem remunerationemve ab Ecclesia* (kan. 230 § 1) oraz o *ius ad honestam remunerationem suae condicioni* (kan. 231 § 2), odnosi się do świeckich, którzy wykonują zadania na rzecz Kościoła. Wszystko to wskazuje, że w kan. 281 § 1 jest sformułowane prawo duchownych do odpowiedniego wynagrodzenia. Jak twierdzi

---

terés legitimo, ligado a la justicia distributiva, (...) el clérigo podría recurrir a quien tienen competencia para obtener una justa retribución de su superior”. T. MARCHI, *La remunerazione dei chierici nel novo Codice*, w: ME 100 (1984), s. 191.

⁶³ „*Beneficium ecclesiasticum est ens iuridicum a competenti ecclesiastica auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum, constans officio sacro et iure percipiendi redditus ex dote officio adnexos*”. Kan. 1409 KPK 1917.

⁶⁴ *Schema canonum de clericis et laicis*, w: Nuntia 13 (1981), s. 110, ad can. 78 § 1. Por. F. AZNAR GIL, *La conveniente remuneración de los clérigos en el Código de Derecho Canónico*, w: Ciencia Tomista 113 (1986) s. 562.

⁶⁵ *Coetus Studiorum de Sacra Hierarchia*, w: Communicationes 16 b(1984) ss. 170-172 Opera consultorum In paradisi canonum schematibus. 1: De clericis – De sacra Hierarchia, w: Communicationes 3 (1971), s. 196.

⁶⁶ *Schema canonum Libri II de Popul. Dei (typis Polyglottis Vaticanis 1977) c. 141 § 1.*

⁶⁷ *Relatio complectens synthesim animadversionum*, w: Communicationis 14 (1982), s. 67, ad can. 255 § 2.

Manzanares, powyższy kanon wskazuje na podstawowe prawo uznane przez Pismo Święte (Mt 10, 10; 1 Kor 9, 7-14; 1 Tym 5, 18)⁶⁸. Chodzi tu zatem o fundamentalne prawo duchownych, które wynika z prawa naturalnego. Jest to prawo *sui generis* zarówno z punktu widzenia jego pochodzenia jak i charakterystyki, gdyż wynagradza się nie urząd czy wykonaną pracę, ale osobę duchowną. Owo prawo jest podporządkowane wypełnieniu pewnych warunków, które teraz wymienimy:

- Podmiotem prawa jest duchowny, tzn. wierny, który ważnie przyjmuje przynajmniej święcenia diakonatu. (kan. 266 § 1) przez które zostaje włączony do stanu duchownego. Kan. 1009 wyróżnia trzy rodzaje święceń: diakonat, prezbiterat i biskupstwo. Zadania wykonywane przez świeckich mogą być stałe (kan. 230 § 1) czasowe (kan. 230 § 2) lub nadzwyczajne (kan. 230 § 3). Kodeks Prawa Kanonicznego wyraźnie stwierdza, że świeccy „mogą być na stałe przyjęci, przepisany obrzędem liturgicznym, do posługi lektora i akolity, udzielenie jednak tych posług nie daje im prawa do utrzymania czy wynagrodzenia ze strony Kościoła”. (kan. 230 § 1). Nie znaczy to jednak, że nie należy w tej materii wypełnić przepisów prawa cywilnego, jeśli np. jakaś osoba świecka wykonuje zadania specjalne dla Kościoła (kan. 231 § 1)⁶⁹. Co do posługi wykonywanej przez diakonów, to Kodeks nie wyróżnia ich specjalnie, kiedy mówi o prawie do właściwego wynagrodzenia. Kan. 281 § 3 wskazuje na

---

⁶⁸ J. MANZANARES, *Comentario al c. 281*, w: *Código de Derecho Canónico*, edición bilingüe comentada, Madrid 1985, s. 171; POR. T. RINCÓN, *Comentario al c. 281*, w: *Código de Derecho Canónico*, edición anotada, Pamplona 1983, ss. 218-219.

⁶⁹ Świeccy, o których w tym kanonie się wspomina to ci, o których wspomina Dekret *Apostolicam actuositatem* n. 22. Chodzi o świeckich, którzy poświęcają się całkowicie lub na określony czas dziełom misyjnym czy dziełom apostołskimi jak np. lekarze współpracujący z misjami, kierujący stowarzyszeniami czy instytucjami apostołskimi. Kan. 231 jest bardziej precyzyjny niż wspomniany numer 22 Dekretu *Apostolicam actuositatem*. W § 2 powyższego kanonu czytamy, że świeccy: „*mają prawo do godziwego wynagrodzenia, odpowiedniego ich pozycji, dzięki któremu, zachowując również przepisy prawa państwowego, mogliby zaradzić potrzebom własnym oraz rodziny. Przysługuje im też prawo, by było właściwie przewidziane ubezpieczenie i zabezpieczenie społeczne, a także ubezpieczenie zdrowotne*”. Należy zwrócić uwagę, że nie chodzi tu o posługę, tylko o świadczoną pracę. W tej materii można skonsultować postanowienia Synodu Partykularnego Holandii odnośnie tzw. „pracowników duszpasterskich”. *Synodus Particularis Episcoporum Nederlandiae enuntiata ultima, lingua Gallica et Nederlandica perscripta, quae Summum Pontifex rata habuit et publici iuris fieri iussit* (31 stycznia 1989), nn. 35-36, w: AAS 72 (1980), ss. 215-250.

diakonów żonatych, którzy całkowicie oddali się kościelnej posłudze, ci „zasługują na wynagrodzenie wystarczające na ich utrzymanie oraz ich rodzin. Ci jednak, którzy otrzymują wynagrodzenie z racji świeckiego zawodu, który wykonują lub wykonywali, powinni z otrzymanych z tego dochodów zaspokajać potrzeby własne i swojej rodziny”. Wreszcie co do posługi wykonywanej przez prezbiterów i biskupów, to należy stwierdzić, iż ma tu miejsce właściwa aplikacja prawa, o którym mówimy.

- Aktualne lub wcześniejsze zaangażowanie w posługę kościelną, lub przynajmniej gotowość do jej pełnienia. Niektórzy autorzy, jak np. profesor prawa kanonicznego Uniwersytetu Nawarry w Pampelunie Tomás Rincón, posługując się argumentami z KPK z 1917 r, twierdzą, że prawo duchownych „ma swoje uzasadnienie w inkardynacji, choć ostatecznego uzasadnienia należy szukać w naturze duchownych (...) których posługa rządzi się normami sprawiedliwości”⁷⁰. Poświęcenie się posłudze kościelnej w praktyce może przybrać różne formy i stopnie: może być aktualna, może być przeszkodzona z przyczyn niezależnych od duchownego lub mogła być realizowana w przeszłości. We wszystkich tych przypadkach nie może dochodzić do zróżnicowań ekonomicznych, gdyż decydujący jest fakt, że duchowny jest gotowy do zaakceptowania posługi kościelnej powierzonej przez przełożonego w myśl kan. 274 § 2⁷¹. Oprócz tego poświęcenie się posłudze kościelnej może być całkowite lub częściowe. W tym kontekście wydaje się, że bez znaczenia jest fakt czy dany duchowny jest inkardynowany czy też nie do diecezji. Ważne jest jego poświęcenie się posłudze kościelnej. W trakcie prac kodyfikacyjnych pojawiły się jednak pewnego rodzaju wątpliwości: „*alli*

⁷⁰ T, RINCÓN, *Comentario ...*, dz. cyt., s. 219.

⁷¹ „*Duchowni mają obowiązek - chyba że usprawiedliwia ich prawnie uznana przeszkoda - przyjąć i wiernie wypełnić zadanie powierzone im przez własnego ordynariusza*”. W przypadku przeszkody jak np. choroba czy niepełnosprawność, należy aplikować kan. 281 § 2, który w praktyce identyfikuje się z kan. 281 § 1. Takie jest znaczenie tej propozycji przedstawionej w czasie kodyfikacji: „*quod clericos de quorum sustentatione provideri debet ad normam § 1, nonnulli petierunt ut melius determinetur quinam clerici hoc iure gaudent. Hac de causa aliqui prosuerunt ut mentio fiat non tantum clericorum qui 'servitium munere funguntur', sed etiam 'eorum qui servitium munere functi sunt'. Consultores autem respondent talibus clericis, qui servitium munere 'functi sunt, provideri per pensionem de quo in § 2'*”. *Communicationes* 12 (1980), s. 409.

*petierunt ut excludantr religiosi ab hoc iure, alli vero ut includantur non solum clerici incardinati sed etiam qui 'vi vonventionis' servitium praestant in dioecesis'*⁷². I chociaż w pierwszym momencie nie uzyskano odpowiedzi na powyższe wątpliwości, to jednak później ją uzyskano: kardynał Siri chciał, aby w aktualnym kan. 1272 § 1 postanowiono, że instytucję tą rezerwuje się tylko dla duchownych świeckich. W odpowiedzi czytamy: „duchownymi, których należy wspierać w tej instytucji są wszyscy ci, którzy poświęcają się służbie diecezji (PO 20, ES I, 8) bez różnicowania. Wynika to ze sprawiedliwości”⁷³. Należy pamiętać, że teksty soborowe, wcześniejsze niż kan. 281 § 1 obecnego Kodeksu nie różnicują duchownych. Jedynym warunkiem jest ich poświęcenie się posłudze kapłańskiej. Dlatego bez znaczenia pozostaje fakt czy duchowny jest inkardynowany (zazwyczaj jest) oraz czy jest zakonikiem czy duchownym świeckim.

– Aplikowanie tego prawa jest uzależnione od następujących kryteriów:

- Kryterium personalne: powinno ono być właściwe i odpowiednie do stanu; oznacza to, że prawo to nie tylko powinno zapewniać godne utrzymanie, ale także potrzeby związane z kondycją ludzką i kapłańską (kan. 276; 279; 283 § 2, etc.).
- Kryterium funkcjonalne: powinno być związane z naturą wykonywanego urzędu.
- Kryterium społeczne: powinno być uwarunkowane przez okoliczności społeczno-ekonomiczne miejsca, w którym znajduje się wspólnota kościelna.
- Kryterium braterstwa kapłańskiego: mimo, że kan. 281 § 1 nic nie wspomina na ten temat, należy sądzić, że wynagrodzenie duchownych powinno być jednakowe dla wszystkich wypełniających posługę w tej samej sytuacji, przy uwzględnieniu charakteru pełnionej funkcji, jak okoliczności miejsca i czasu. Powinno ono być dostosowane do pozycji i wystarczać duchownym na własne

---

⁷² „*Consultores respondent haec et alia huiusmodi statuit ac determinari debere in statutis massae communis seu instituti dioecesiani*”. *Communicationes* 12 (1980), s. 409.

⁷³ *Relatio complectens ...*, dz. cyt., s. 284, ad c. 1225 § 1.

konieczne potrzeby. Sobór Watykański II wyraził to wprost⁷⁴, zaś Komisja weryfikacyjna na liczne postulaty umieszczenia zwrotu: „*fundamentaliter aequali sustentationi clericorum*”, odpowiedziała, że wystarczy odwołanie się do kan. 255, gdzie przedstawia się kryteria wynagradzania oraz, że późniejsze normy partykularne mogą regulować tą materię⁷⁵. Wielu kanonistów, a wśród nich Aznar Gil⁷⁶, uważa, że kan. 281 § 1 powinien jednak zawierać ową klauzulę równości wynagrodzenia.

2.4. Odpowiedzialność za wypełnienie prawa do wynagrodzenia duchownych

Kto jest odpowiedzialny za przestrzeganie prawa do wynagrodzenia? Wcześniej przedstawiliśmy doktrynę Soborową w tej materii. Kodeks Prawa Kanonicznego przyjął ją w całości.

- Kodeks wskazuje najpierw na obowiązek w tym względzie, jaki spoczywa na wspólnocie kościelnej. Porządek kanoniczny przypomina o obowiązku Ludu Bożego do współpracy i odpowiedzialności w utrzymaniu szafarzy (kan. 222 § 1; 282; 1260). Chodzi tu zatem o prawdziwy obowiązek, którego zaniedbanie mogłoby stanowić motyw sankcji kanonicznych⁷⁷. Prawu zawartemu w kan. 1260 odpowiada korelatywny obowiązek wiernych składania świadczeń na potrzeby Kościoła. Został on wyrażony w kan. 222 § 1, gdzie czytamy: „Wierni mają obowiązek zaradzić potrzebom Kościoła, aby posiadał środki konieczne do sprawowania kultu, prowadzenia dzieł apostołstwa oraz miłości, a także do tego, co jest konieczne do godziwego utrzymania szafarzy”. Są to cele właściwe misji

⁷⁴ „*Fundamentaliter eadem sit pro omnibus in iisdem adiunctis versantibus*”. PO 20.

⁷⁵ *Relatio complectens ...*, dz. cyt., ss. 284-285.

⁷⁶ F. AZNAR GIL, *La conveniente ...*, dz. cyt., s. 571.

⁷⁷ *S.C. de Propaganda Fide* (13 maj 1816) (Bardstown): „D. 3. *Qualis obligatio incumbit laicis debitum hoc solvendi? R. Teneri fideles in conscientia ad sufficientem sustentationem Ministrorum Ecclesiae. D. 4. Licetne spirituale ministerium denegare iis, aut personis ad illorum spectantibus familiam, v. g. infantibus sacramentum Baptismi, si huic debito se submittere recusent. R. Indignam viro ecclesiastico, et animadversione dignam quaestionem de sacris et ipso Baptismate denegandis iis qui oblationem debito se submittere recusant*”. *Collectanae S. Congregationis de Propaganda Fide seu Decreta, Instructiones, Rescripta pro Apostolicis Missionibus I* (Romae 1907), n. 713, ss. 419-420.

Kościoła i tylko w tym kierunku można się domagać od wiernych środków materialnych⁷⁸. Obowiązek ten wypływa z faktu przynależności wszystkich wiernych na mocy chrztu świętego do wspólnoty Ludu Bożego, współodpowiedzialności za realizację posłannictwa Kościoła, gdyż „wspomaganie Kościoła przez wiernych pozostaje w ścisłym związku z realizacją celów Kościoła”⁷⁹, oraz naturalnej solidarności względem własnej wspólnoty. Podstawą bazy finansowej Kościoła są przede wszystkim dobrowolne ofiary wiernych. Zalicza się do nich m.in.: zbiórki (kan. 1265; 1266), pobożne wole (kan. 1299-1302), pobożne fundacje (kan. 1303-1310). Drugorzędną rolę mają ofiary świadczone duchownym za ich posługę. Kan. 1264 definiuje *oblaciones*, jako ofiary składane z okazji udzielania sakramentów i sakramentaliów, a nie za nie. Nie chodzi tu zatem o zapłatę za wykonaną pracę, lecz o dar, poprzez który wierni przyczyniają się do utrzymania duchownych i do prowadzenia działalności apostołskiej (kan. 531; 946). Do najbardziej rozpowszechnionych sposobów realizacji obowiązku zapewnienia odpowiedniego utrzymania duchownym są ofiary *iura stolae* oraz ofiary mszalne⁸⁰.

- Biskup diecezjalny jest odpowiedzialny za rzeczywiste wypełnienie prawa duchownych do wynagrodzenia (kan. 384; 269, 1°). W tym celu, jak przypomina *Presbyterorum Ordinis* n. 20, biskup powinien, mocą swojej władzy, przypominać wiernym o ich obowiązku utrzymywania duchownych (kan. 1261 § 2) oraz ustanawiać konkretne normy w swojej diecezji (kan. 1263). Kan. 384 nakłada na biskupa diecezjalnego (i na tych, którzy z biskupem diecezjalnym są zrównani: prałat terytorialny, opat terytorialny, wikariusz apostołski, prefekt apostołski, ordynariusz wojskowy, administrator apostołski

⁷⁸ D. WALENCIK, *Utrzymanie duchowieństwa jako obowiązek wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, w: Śląskie Studia Historyczno – Teologiczne, 2005, t. 38, z. 1, s. 164. Por. R. SOBAŃSKI, *Baza finansowa Kościołów w perspektywie zintegrowanej Europy*, w: Prawo Kanoniczne 39 (1996), nr. 3-4, s. 11.

⁷⁹ T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 4: *Dobra dzieło Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1994, s. 32.

⁸⁰ Kan. 946 stwierdza, że składający ofiarę, by w ich intencji kapłan aplikował Mszę św. przysparza w ten sposób dóbr Kościołowi i ma udział w utrzymaniu duchownych oraz dzieł kościelnych. Por. W. GÓRALSKI, *Nowe przepisy w dziedzinie stypendiów mszalnych*, w: Prawo Kanoniczne 18 (1975), nr. 3-4, ss. 124-125; A. CHRAPKOWSKI, *Troska Kościoła o świętość Eucharystii w regulacjach dotyczących ofiar mszalnych*, w: *Annales Canonici* 1 (2005), ss. 77-92.

ustanowiony na stałe) obowiązek szczególnej troski o podległych mu duchownych. Troska ta ma charakter wielopłaszczyznowy. Biskup powinien wysłuchiwać kapłanów jako swoich pomocników i doradców, stać na straży przysługujących im uprawnień, troszczyć się o to, by właściwie mogli wypełniać powierzone im obowiązki, troszczyć się, by mieli do dyspozycji odpowiednie pomoce, a także instytucje potrzebne do rozwoju życia duchowego oraz intelektualnego. Troska biskupa ma także dotyczyć zabezpieczenia duchownym godziwego utrzymania oraz opieki zdrowotnej⁸¹. Norma kan. 384 koresponduje z innymi normami kodeksowymi, co jednocześnie uwypukla jej obligatoryjny charakter. Zgodnie z tą normą biskup diecezjalny ma obowiązek zatroszczyć się o utrzymanie duchownych, szczególnie inkardynowanych do swojej diecezji⁸². Z kolei kan. 1274 § 1 nakłada na biskupa diecezjalnego fakultatywny obowiązek utworzenia funduszu diecezjalnego, którego zadaniem jest zagwarantowanie utrzymania duchownym pełniącym posługę na rzecz tej diecezji. Mimo, że jest to obowiązek fakultatywny, to jednak w sytuacji, gdy w inny sposób nie zapewniono duchownym utrzymania, obowiązek ten staje się dla biskupa wiążący. Jeśli wynagrodzenie osób duchownych pełniących posługę na rzecz danej diecezji dokonuje się z funduszu wynagrodzeń, prawo partykularne powinno szczegółowo ustalić diecezjalny system wynagrodzeń. Wprawdzie nie istnieje żaden wyraźny obowiązek, by takowy system ustanowić, jednak wydaje się, jak zauważa ks. Walencik, „przynajmniej w ramach przepisów o zarządzaniu funduszem, niemożliwe, aby z niego zrezygnować. Należałoby więc wziąć pod uwagę naturę zadania (np. wikary, proboszcz, pracownik administracji kościelnej, biskup), okoliczności miejsca i czasu, a także każdorazowe warunki

---

⁸¹ Por. *Ecclesiae Sanctae*, n. I, 8, s. 762; D. WALENCIK, *Troska biskupa diecezjalnego utrzymanie duchowieństwa w ujęciu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, w: *Śląskie Studia Historyczno – Teologiczne*, 2005, t. 38, z. 2, s. 367. Zakres tego obowiązku biskupa obejmuje także emerytowanych proboszczów. Biskup diecezjalny jest zobowiązany wówczas zapewnić zrzekającemu się proboszczowi odpowiednie utrzymanie i mieszkanie. Por. T. PAWLUK, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T. II. *Lud Boże. Jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn, 1991, s. 279.

⁸² Podobny obowiązek kan. 295 § 2 nakłada na prałata personalnego w stosunku do tych, którzy zostali wyświęceni w celu pełnienia służby w prałaturze personalnej. Por. R. KANTOR, *Prałatury personalne w systemie prawa kanonicznego*, w: *Tarnowskie Studia Teologiczne*, 2006, t. XXV/2, ss. 103-118.

życiowe (np. duże miasto, wieś, miejsce zamieszkania na probostwie lub prywatnym mieszkaniu). Szczegółowe ustalenia wymagałyby w tym kontekście zmiany sposobu wynagrodzenia. Prawdodawca partykularny powinien wydać normy odnośnie do charakteru funduszu, precyzując, czy duchowni są w pełni i całkowicie wynagradzani z funduszu wynagrodzeń, czy też ma on charakter funduszu wyrównawczego, z którego korzystają tylko duchowni wynagradzani poniżej kwoty ustalonej przez diecezjalny system wynagrodzeń⁸³.

Podsumowując kwestię odpowiedzialności za wypełnienie prawa do wynagrodzenia duchownych, warto mieć na uwadze, że to cała wspólnota powinna poczuwać się do odpowiedzialności w tej materii. W sposób jasny przypomniał o tym Jan Paweł II w przemówieniu na Konferencji Episkopatu Włoch, kiedy zachęca do solidarności braterskiej między samymi kapłanami oraz do ożywienia świadomości samych wiernych, by zaradzili potrzebom Kościoła, w tym także temu co jest konieczne do godziwego utrzymania szafarzy⁸⁴.

2.5. Utrata i ochrona prawa do wynagrodzenia duchownych

Najpierw omówimy zagadnienie utraty urzędu kościelnego (kan. 184 § 1), aby móc określić okoliczności i sytuacje, w jakich znajduje się duchowny.

– Zgodnie z przepisami prawa utrata urzędu kościelnego następuje przez ukończenie wieku ustalonego przez prawo (kan. 185) lub rezygnację (kan. 87-189) przyjętą z motywów wieku, zdrowia lub innej poważnej przyczyny. Porządek kanoniczny (kan. 402 § 2; 538 § 1) postuluje, że należy zadbać w tych przypadkach o odpowiednie i godne utrzymanie i mieszkanie. W kontemplowanych w kan. 184 § 1 przypadkach, duchowni tracą prawo, o którym mowa w kan. 281

⁸³ D. WALENCIK, *Troska biskupa ...*, dz. cyt., ss. 374-375.

⁸⁴ *‘Il nuovo sistema introdotto in Italia, in rispondenza allo spirito delle prescrizioni del Codice di diritto canonico, comporta un rinnovato impegno di fraterna solidarietà fra tutti i sacerdoti ed una più viva coscienza, da parte dei fedeli, del loro obbligo di sovvenire alle necessità della chiesa’ (c. 222 § 1). Il mio augurio è questo: il nuovo sistema contribuisca a rendere più viva la coscienza dei sacerdoti e dei fedeli di appartenersi gli uni agli altri, e di essi tutti, ciascuno in conformità al proprio stato e secondo le proprie capacità, responsabili della vita e dell’azione della chiesa’.* JAN PAWEŁ II, *Impegno di fraterna solidarietà fra i sacerdoti. Al signor cardinale Ugo Poletti presidente della Conferenza Episcopale Italiana* (5 sierpnia 1985), w: *Il Regno. Documenti*, 31 (1986), s. 85.

§ 1 i jednocześnie nabywają to, o którym mówi § 2 tegoż kanonu, a mianowicie, że „należy także zatroszczyć się, by mieli właściwie zabezpieczoną opiekę społeczną, jeśli by byli dotknięci chorobą, niezdolnością lub starością”.

- Utrata urzędu następuje także po upływie przewidzianego czasu przez przeniesienie (kan. 190) oraz przez usunięcie za pomocą dekretu (kan. 192-193). W takich okolicznościach należy aplikować kan. 195, który mówi, że „jeśli ktoś, jednak nie na mocy samego prawa, lecz dekretem kompetentnej władzy zostaje usunięty z urzędu, który był podstawą jego utrzymania, wtedy ta sama władza winna zatroszczyć się o zabezpieczenie usuniętemu utrzymaniu przez odpowiedni czas, chyba że zaradzono temu w inny sposób”. Podobną normę zawiera kan. 1746, wspominając o usunięciu proboszcza: „biskup powinien zadbać, by usuniętemu proboszczowi przydzielić inny urząd, jeżeli jest do tego zdolny, czy też wyznaczyć pensję, w zależności od tego, czy przypadek i okoliczności na to pozwalają”.
- Duchowny ukarany (z wyjątkiem, gdy chodzi o utratę lub wydalenie ze stanu duchownego) powinien mieć zapewnione to, co konieczne do godnego utrzymania. Kodeks przewiduje pewne kary pieniężne dla duchownych: kan. 1331 § 2, 5°; 1333 § 4; 1377; 1380; 1381; 1385, etc. Zawsze jednak trzeba mieć na uwadze, by duchownemu nie brakowało tego co jest konieczne do godziwego utrzymania (kan. 1350 § 1). Poza tym suspensa nigdy nie może pozbawić duchownego prawa do mieszkania, jeśli takowe posiadał z racji urzędu (kan. 1333 §3 2°).
- W podobnej sytuacji, jak wyżej znajdują się duchowni, którzy *ipso iure* są pozbawieni urzędu kościelnego bądź to przez publiczne wyparcie się wiary katolickiej i komunii z Kościołem, bądź przez próbę zawarcia małżeństwa cywilnego, zawsze, kiedy nie zostali wydaleny ze stanu duchownego (kan. 290-293). Ponieważ duchowny nie utracił stanu duchownego, tak jak to formułuje kan. 290, należy stosować w takim przypadku kan. 1350 § 1: „Przy wymierzaniu kar duchownym zawsze trzeba uważać, żeby nie pozbawić ich tego, co jest konieczne do godziwego utrzymania, chyba że chodzi o wydalenie ze stanu duchownego”.

Kiedy duchowny traci prawo do godnego utrzymania? Ma to miejsce, kiedy prezbiter traci stan duchowny zgodnie z kan. 290 przez wyrok sądowy lub dekret administracyjny; przez karę wydalenia nałożoną zgodnie z prawem; przez reskrypt Stolicy Apostolskiej. W powyższych okolicznościach duchowny traci wszystkie prawa właściwe dla stanu duchownego (kan. 292), a wśród nich także prawo do godnego utrzymania i właściwego wynagrodzenia w myśl kan. 1350 § 1. W przypadku wydalenia ze stanu duchownego kan. 1350 § 2 stwierdza: „Wydalonemu zaś ze stanu duchownego, który z powodu kary znalazł się rzeczywiście w niedostatkach, ordynariusz powinien przyjąć z pomocą w możliwie najlepszy sposób”. Nie jest to jednak obowiązek *ex iustitia*, tylko należy do *lex caritatis*.

Ochrona prawa do właściwego wynagrodzenia duchownych powinna być realizowana za pomocą ustanawianych norm (kan. 222 § 1). Oznacza to, iż należy poddać się procedowaniu sądowemu (kan. 1400 § 1-2) lub administracyjnemu (kan. 1732 i następane).

W praktyce można spotkać cztery rozwiązania:

- porozumienie (kan. (1733 § 1)
- Konferencja Episkopatu może postanowić, by w każdej diecezji został ustanowiony jakiś stały urząd lub rada, których zadaniem byłoby poszukiwanie i sugerowanie słusznych rozwiązań (kan. 1733 § 2-3)
- przedstawienie kwestii przełożonemu za pomocą rekursu (kan. 1734-1739)
- interwencja Trybunału Administracyjnego, reprezentowanego przez Drugą Sekcję Sygnatury Apostolskiej, po wcześniejszym rekursie (kan. 1445 § 2). Inne formy reklamowania czy wywierania presji przez różnego rodzaju stowarzyszenia, które nie odpowiadają duchowi Kościoła, są niedozwolone⁸⁵.

Zakończenie

Aktualny porządek kanoniczny przyjął podstawowe wskazówki soborowe w materii wynagradzania duchownych, którzy poświęcają się służbie wspólnocie chrześcijańskiej przez wykonywanie posługi kapłańskiej.

---

⁸⁵ S.C. PRO CLERICIS, *Declaratio Quidam Episcopi* (8.III.1982), n. IV, w: AAS 74 (1982), ss. 642-645.

Wynagrodzenie duchownych należy do fundamentalnych praw osób duchownych, których przestrzeganie jest uzależnione od okoliczności personalnych prezbiterów, od natury wykonywanych zadań oraz od sytuacji społeczno-ekonomicznej wspólnoty, w której duchowny wykonuje swoją posługę.

Jest rzeczą oczywistą, że to prawo duchownych musi być używane zgodnie z doktryną Kościoła na temat korzystania z dóbr doczesnych przez prezbiterów. Kan. 282 KPK stwierdza, że życie prezbiterów powinno być proste i powinni oni powstrzymać się od tego wszystkiego, co trąci próżnością, a z „dóbr, które im przypadły z racji wykonywania kościelnego urzędu, to, co im zbywa po zapewnieniu godziwego utrzymania i wypełnieniu wszystkich obowiązków własnego stanu, niech zechcą przeznaczyć na dobro Kościoła i dzieła miłości”.

Prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia duchownych ciągle podlega ewolucji i służy jako środek do wypełniania misji zbawczej oraz jako sposób ewangelizacji. Na zakończenie warto przypomnieć wypowiedź, jaką Ojciec Święty Jan Paweł II skierował do kapłanów w Tarnowie podczas Nieszporów. Powiedział wtedy: „Byłoby prawdziwym dramatem, gdyby sytuacja bytowa księży, wolność od wielu codziennych udręk, z którymi muszą borykać się często świeccy, stworzyły pomiędzy duchowieństwem i wiernymi jakąś obcość. Jesteście z ludu i dla ludu. Pamiętajcie, że występujecie w imieniu Kościoła, który dziś w szczególny sposób wyraża swą ‘opcję preferencyjną’ na rzecz ubogich”⁸⁶.

La conveniente remuneración de los clérigos en el Código de Derecho Canónico de 1983. Análisis del c. 281 § 1

La remuneración de los clérigos pasó por un examen detenido atento durante la celebración del Concilio Vaticano II. El servicio eclesial de los clérigos es un ministerio y no una profesión. (PO, 20) En el *Presbyterorum Ordinis* se recuerda a los presbíteros cómo deben “usar de los bienes temporales para aquellos fines que, de acuerdo con la doctrina de Cristo Señor y de la ordenación de la Iglesia, es lícito destinarlos” y, tras esta llamada general pasa a distinguir y regular más cuidadosamente el uso de los bienes temporales por parte de los clérigos.

---

⁸⁶ JAN PAWEŁ II, *Homilia w czasie Nieszporów Eucharystycznych skierowana do księży, zakonników i zakonnicy dnia 10.VI.1987 r.* w: Currenda, numer okolicznościowy (1987), s. 81.

La disciplina vigente sobre nuestra materia ha sufrido una transformación como consecuencia del impulso conciliar. El c. 281 § 1 establece el derecho fundamental del clérigo a una remuneración congrua o conveniente. Dicho canon formula un claro derecho del clérigo a la congrua remuneración. El titular de este derecho es fiel cristiano que validamente ha recibido, al menos, el orden del diaconado, se dedica, o se ha dedicado a un ministerio eclesiástico.

¿Quién es responsable del cumplimiento del derecho a la remuneración? El código afirma la obligación que tiene comunidad eclesial. También el obispo diocesano es el responsable del cumplimiento efectivo de este derecho clerical.

Concluyendo hay que decir, de que el ordenamiento canónico actual ha asumido las principales directrices conciliares en materia de remuneración a los clérigos que estén dedicados al servicio de la caridad cristiana mediante el ejercicio de un ministerio eclesial. Este derecho clerical tiene que usarse según la doctrina de la Iglesia sobre el uso de los bienes temporales por parte de los clérigos. El derecho a la justa remuneración de los clérigos sigue desarrollándose en el contexto eclesial y personal.